

GÎNDURI ȘI IDEI

„Paginile de jurnal” pe care d-na Vici Ungureanu, cu delicată amabilitate ni le-a oferit spre publicare în acest număr omagial, sînt printre cele mai tipice „însemnări sociologice”, ilustrînd o serie prestigioasă începută în perioada pașoptistă și adusă la culminație prin „autosociologia” lui Gusti și prin „amintirile” lui H. H. Stahl.

Ion Ungureanu este glasul unei generații. Lucid și sceptic, el se dovedește a fi conștiința îndurerată a unei epoci care-și înmormînta generațiile. Jurnalul său este o mărturie eroică și o pildă pentru studenții săi de ieri și pentru alți studenți care-i vor urma exemplul mîine și poimîine. El a biruit epoca și mărginirile. Paginile de jurnal ne dezvăluie o conștiință autocritică pînă la a se nedreptăți pe sine, critică pînă la dramatism față de generația lui și a noastră, revoltată față de un regim politic și economic anihilant, distanțat de Marx pînă la răsturnarea hegemonismului său logistic în conștiința epocii. Aspru cu sine și de o sensibilitate pe care s-a ferit s-o arate dar pe care nu și-a reprimat-o nici odată, Ion Ungureanu se dovedește a fi cu aceste pagini, oglinda îndurerată a unei epoci și a unei generații, mărturia unui uriaș efort de autodepășire.

9 noiembrie 1978

Ieri a fost ziua mea: am împlinit 28 ani... Mi-e frică să fac un bilanț. Am trăit 7 ani ca să mă joc și să înțeleg că există mai ales alții... N-am fost niciodată în acești 7 ani un campion și dacă mă gîndesc mai bine modestia primei copilării a fost, probabil, cea mai fericită etapă a vieții. Am trăit apoi încă 7 ani într-o competiție pe care mi-au impus-o ceilalți și mi-au trezit (e drept că destul de greu) ambiția de a învinge. Treptat această ambiție a început să-mi placă și, cum nu-mi găseam alte calități palpabile, (nu eram un „voinic” manifest, nu străluceam la probele oribile de inteligență rurală), am început să mă autodefinesc prin ambiție. Dar o ambiție, categoric, din ce în ce mai mult intelectuală. Fiindecă nu aveam probe valide fizice și de îndemînare fizică m-am retras într-un învingător spiritual. Credeam și-mi susțineam că am gustul valorilor clasice și că știu să nu-mi pierd vremea cu nimicuri. Și totuși cîtă vreme am pierdut. Următorii 4 ani au fost cei ai supremației contemplative asupra raționalității instrumentale. Mi-am trezit gustul com-

plexității asupra simplității, operativității, dar m-am mărginit numai la afirmarea lui de facto, fără să-l cultiv serios și fără rezultate spectaculoase. Încă 4 ani de ucenicie pur livrescă : facultatea și apoi 5 ani de învățămînt superior. Am citit cam o cincime din cît ar fi trebuit, am publicat 6—7 articole de specialitate și trăiesc cu promisiunea că pînă în anul 1979 voi scrie într-o primă formă teza de doctorat. Cît de puține lucruri am făcut în 28 de ani... Singurul mare succes îmi este fetița *Oana*.

15 ianuarie 1979

De ziua nașterii lui M. Eminescu, care ar trebui să devină în fiecare an o sărbătoare a simțirii și gândirii noastre culturale nimeni nu s-a sinchisit să facă aproape nimic.

Tabelta pe care Geo Bogza o publică în fiecare săptămînă este amară : el spune că nici în acest an, după ce în 1978 n-a făcut pentru că a urmat după moartea la cutremur a 9 oameni de litere majori, n-a putut încerca bucuria acestei sărbători din cauza unor oameni puși să conducă împilînd — Bogza se exprimă mai dur — destinele literelor românești.

Dacă toți ne plîngem de asta, de ce nimeni nu face nimic pentru a lichida o asemenea situație ? De ce nu ne convine să mergem în pierdere în economie dar ne dăm înapoi cu propriile noastre mâini în cultură ? Cine răspunde moralmente și material pentru asta ?

16 ianuarie 1979

Pentru V. Pareto lumea socială este non-logică, dar nu este patologică, nu este bolnavă, ci este normală, normalitatea ei nefiind desemnată însă de un tip specific de raționalitate, cea științific-progresist-instrumentală. Adică Pareto se bate cu societatea capitalistă mai ales folosind propriile arme ale capitalismului : nonlogicitatea se datorează în esență caracterului de clasă, opoziției claselor și luptei de clasă, prezentate toate de sociologul italian sub forma elitelor, circulației elitelor.

Aceasta înseamnă că, dincolo de dispariția, de lichidarea opoziției de clasă, mecanismul elitei continuă să fracționeze, căci Pareto raportează elita și clasa nu ca specie la gen ci ca genul la specie, ceea ce înseamnă : 1. că metoda sociologică paretiană este mai largă decît a lui Marx, fiind aplicabilă și formelor dinainte și celor de după organizarea capitalistă ; 2. că schema metodologică de explicație a lui Pareto rămîne valabilă pentru orînduirea socialistă fiindcă și aceasta ar fi supusă unui mecanism social de funcționare eliteist.

19 ianuarie 1979

„România literară” de săptămîna aceasta are multe idei interesante, dar nelegate de ceva viabil și numărul apare de aceea nesemnificativ. Sorin Titel introduce o idee care vine de la Marin Preda și care militează pentru o cruzime mai mare a romancierului cu eroii săi. În general, susține Sorin Titel, noi „salvăm” eroii noștri, sîntem dispuși să „justificăm” și, prin aceasta, să le iertăm toate păcatele. Iată, zice el, în schimb Th. Mann îi întoarce fără remușcări spatele lui Leverkuhn și o condamnă fără rețineri la moarte. Excelentă ideea pentru ipoteza lui

Pareto : logicizarea este consecința raționalismului filosofic, în raport cu care orice act uman are o rațiune și poate primi o explicație logică. Dacă este așa atunci Pareto este iraționalist, iar Titel militează pentru „nici el nu știe”. Căci el nu militează pentru iraționalism în artă, ci pentru o condamnare logico-rațională a actelor umane iraționale. Adică și el vrea să apară ca și Pareto un mîntuitor al lumii păgîne pe care o mîntuie cu propriile ei păcate. Nici unul și nici celălalt nu sînt și nu-și pot permite să fie radicali, Pareto pentru că era un aristocrat, Titel pentru că-i era frică.

21 ianuarie 1979

Sergiu Celibidache este un mare dirijor pentru că este capabil psihologic și intelectual de o mare sinceritate afectivă și rațională. Din această stare se naște raționamentul dublu al intenției și al armoniei pentru care orice piesă interpretată capătă mereu un sens nou în raport cu intenția eizelată, rafinată și atît de clar impusă a dirijorului. Pentru toate acestea îți trebuie nu numai o desăvirșită artă și cultură muzicală, dar neapărat uneltele gîndirii și simțirii a tot ceea ce aureolează ideatic și afectiv muzica și interpretarea ei. Și Sergiu Celibidache are aproape tot din toate acestea : matematica și logica rece, adică clară și sinceră, filosofie și intuiție rațională dar dialectică, mișcată, devenindă, știința armoniei și a neasemuitei percuții a formelor muzicale.

El este de aceea o încîntare nu numai pentru melomani, dar și pentru orice admirator al performanței umane în general, al spiritualității concretizate în formele atît de complicate ale științei și artei. Sergiu Celibidache produce și induce ambiția perfecțiunii, făcînd din acest punct de vedere nu numai artă ci și morală, educație intelectuală, filosofică și artistică. Este probabil că toate acestea au apărut evidente la repetiții, la care n-am fost niciodată, deși maestrul le face cu ușile deschise și cu o moldovenească plăcere de a explica și interpreta propria „interpretare” artistică.

În orice caz, o audiție simfonică cu Celibidache la pupîtru complementar vizionării unui spectacol de mare clasă și profund adevăr pe care-l oferă concetățenilor săi acest român afirmat și făcut prin pustiurile străinătăților.

24 ianuarie 1979

Împlinirea a 120 de ani de la Unire s-a sărbătorit acum la noi cu mai multă insistență decît de atîtea ori altădată. Esențial este însă să facem din această „istorizare” a societății realmente un curent cultural și ideologic popular și de înaltă ținută culturală. Altminteri pierdem și istoria și prezentul pe care ea ni l-a cîștigat.

25 ianuarie 1979

Este formidabil cum un aparat de suprastructură nu poate lucra/funcționa prescrierii propriilor parametri de funcționare într-o societate perfect reglată și este un adevăr al zilelor noastre că oamenii înhămați în acest aparat îl transformă după propriile lor interese nelămurite (neprescrise prin parametri funcționali) într-o mașină haotică și meschină.

31 ianuarie 1979

„Un cuib de nobili” după, romanul lui Turgheniev, a demonstrat încă o dată că există realmente o intelectualitate distinctă și distinsă a rușilor, a cărei putere și persistență socială, deși nu a fost încurajată în moduri și sensuri sigure de orînduirea socialistă, răbufnește în multe dintre ocaziile pe care i le relevă reîntîlnirea cu vechea cultură rusească. Este deci clar că o operă literară nu piere și nu pierde nici ca receptare socială, de public chiar atunci cînd funcția acestuia din urmă este performată în cu totul altă direcție și cînd preocupările mundene scot în evidență și socialmente forme, structuri și conținuturi diferite de viață.

Căci durerea vastității unei țări, în care „intelighenția” rusească a secolului trecut n-a avut totdeauna curajul să investească, nu poate fi străină încă azi oricărui îns pentru care dorul de țară transpare în căutarea căii pentru propria-i viață. Căci nefericitul Levițki este așa nu doar accidental, ca nefericire într-o dragoste particulară, ci este așa în raport cu viziunea simbolică a unei dragoste supramundene, vilviită straniu și dureros de propia-i atașare de țară.

Sentimentul nefericirii, damnațiunii care-l torturează pe Levițki este datorat oare nerespectării unei convenții, damnării prin păcatul speței pentru care el și noua sa iubită trebuie să ispășească sau este concluzia logică a propriei înstrăinări față de țară? Căci oricum, el nu este și nu poate fi un accident al unei vieți simplu accidentale...

3 februarie 1979

Cu totul interesantă în neputința ei metodologică dar mai ales teoretică și oarecum doar ideologică este etnometodologia, curent sociologic dezvoltat (și apărut) în America dar extins, ca o îmbătăre spirituală în Europa Occidentală în ultimii ani, de unde se semnalează și principalele critici. În genere, americanii au văzut repede că e vorba de un foc de paie, dar de un experiment sociologic, și cum este O.K. ca să fie ceva, și „experimental”, privesc etnologia cu toleranță și adesea — I. Wallerstein — cu oarecare simpatie.

Apropiat calitativ de fenomenologie, cu care adeseori pe nedrept este asimilat, curentul etnometodologic este critic dar conservator, este novator dar respectuos față de tradițiile/achizițiile sociologiei americane, dar este dincolo de toate acestea și devine tot mai mult un curent *inițiativ*, spre marea disperare a „bunilor” sociologi americani, în frunte cu L. A. Coser, de a proceda la asimilarea lui ideologică.

Așa stînd lucrurile, cum aș putea să prezint un comentariu — cred în „Viitorul Social” — asupra dimensiunilor generale ale etnometodologiei dacă nu cunosc lucrările globale și diriguitoare ale lor, dar am cîteva comentarii suficient de bune și lectura cîtorva lucrări fenomenologico-etnometodologice?

6 februarie 1979

Cartea lui E. Goffman, „*The Presentation of Self in Every Day Life*”, este apărută încă din 1959, adică în anii cînd nu numai sociologia dar întreaga viziune despre societate era dominată de echilibrul social, concept a cărui semnificație era una strict pozitivă, adică echilibrul social era atins în punctul optim pentru societate și prin urmare el trebuia

păstrat. În consecință, societatea oferea numeroase locuri de muncă sociologică și nu numai acolo unde aceasta din urmă era obișnuită în asemenea situații (ca în anii '20 când paradigma echilibrului era o problemă negativă, era lupta pentru un echilibru care nu fusese încă atins), ci în sectoarele „curate” ale societății, în principal organizațiile industriale și nu numai.

Fenomenologia și ceea ce J. D. Douglas va numi peste un deceniu sociologia existențială americană constituie din acest punct de vedere exemplul cel mai clar de replică în sistem: nimic nu este pus la îndoială, totul este *all right*, numai că însuși echilibrul atins este el însuși vulnerabil sau, dacă el există ca un datum social atunci explicarea lui trebuie să vadă ambele părți ale lumii. Desigur, „fața nevăzută a lumii” a fost sesizată chiar înăuntrul structuralism-funcționalismului, dar R. K. Merton a indicat-o în vechile tipare ale Școlii de la Chicago: există marginalitate socială, criminalitate, prostituție, boemie și eventual sărăcie. Ele se constituie în teoria anomiei, care devine teorie de *rang mediu* la sociologul american, în timp ce la Durkheim ea nu este legată de un sector particular al societății, fie el chiar sinucidere, ci caracterizează întreaga societate. Anomia nu este un indicator de acțiune, ci semnifică la Durkheim starea societății ca întreg într-o epocă istoricește determinată, semnificând nu aspecte ale crizei ci însăși criza, chiar dacă numai morală sau valorică a tipului dat de societate.

Nu este întâmplător deci că fenomenologia și alături de ea sociologia „reflexivă”, a „problemelor sociale” etc., dincolo de sursele ei directe, cum este fenomenologia lui Husserl sau derivata ei sociologică în opera lui Alfred Schutz, apelează la Durkheim mai înainte de oricare altă direcție a sociologiei clasice, adesea chiar înaintea lui Weber și nu mai vorbim de Pareto.

Căci... baza de plecare și concluzia lui E. Goffman este că „partea nevăzută a lumii” este de fapt cea reală, adică „aparențele” constituie în fond lumea solidă, realitatea socială. Iar „aparențele” nu erau nici la Weber și mai ales la Pareto decât simple reprezentări non logice ale acțiunii sociale.

7 februarie 1979

Este interesant cum o parte considerabilă din lucrările contemporane de sociologie abuzează chiar prin (...) de viziunea „violentei” sau, cel puțin a relevării tot mai clare a unei politici de forță atât în plan intern cât și extern. De altfel, dacă teza lui Lenin după care în politica lor externă statele nu fac decât să traducă propriile rezultate ale politicii lor interne, atunci rezultă că, dată fiind dominantă forței în relațiile internaționale, sistemele politice contemporane uzează ele însele, fiecare în parte, mai mult ca oricând de violență. Și dacă este adevărată apoi ipoteza lui Pareto după care în funcție de ridicarea gradului de folosire a forței crește gradul teoriilor care justifică, legitimează această folosire, atunci ne putem explica ușor cum această puzderie de lucrări despre violență, fizică sau simbolică, sînt reprezentarea *răsturnată* a unor stări de lucruri clare, reale și brutale.

10 februarie 1979

J. Piaget nu este marxist decît în măsura în care rezultatele propriilor cercetări experimentale ajung la aceleași limite cu rezultatele speculațiilor filosofice ale lui Marx. În rest Piaget nu este interesat de societate ca un organism social de producție, iar cînd o face (*Études sociologiques*) el, rămîne parțialitatea unei perspective normativist-juridice asupra societății ca mecanism de socializare și nu în primul rînd ca sistem autoproducător, așa cum se întîmplă cînd Piaget studiază, de exemplu, mecanismele structurale ale genezei categoriilor cunoașterii. Este, de aceea, necesar încă odată să ne străduim mai mult în a-l pune pe Piaget pe locul pe care-l merită și care-l reprezintă în raport cu sociologia lui Marx și să nu-l tratăm „metaforic” ca un sociolog sau chiar un epistemolog apropiat sau influențat de marxism.

12 februarie 1979

Am revăzut filmul lui Dinu Tănase „*Doctorul Poenaru*” după romanul lui Paul Georgescu. Este o poveste tristă și dramatică, dar este o lecție teribilă prin ceea ce Doctorul Poenaru numește „generația tranșeelor”, a celor care au făcut România Mare, vrea să ne ofere: această generație vrea să slujească socialmente acceptînd diviziunea și raționalizarea profesional-birocratică și deci capitalistă a vieții și muncii sociale. Urma deci ca fiecare intelectual să devină nu un politician sau un activist social ci în primul rînd un „profesionist” desăvîrșit, obstinat de propria realizare profesională ca singura cale de emancipare socială sau politică.

Aceasta ar fi într-adevăr orientarea care era necesară, într-o țară în care toți se pricepeau la toate și nimeni la nimic, dar cît de singur rămîne Poenaru în raport cu propriile jurăminte ale generației sale. Și în această perspectivă dezgustul față de legionari, disprețul pentru partidele clasice (. . .) apar atît de firești și în același timp teribil de dizolvante socialmente, de nefericite la nivelul concret al comportamentului individual.

Ce trebuie să învățăm noi de la doctorul Poenaru și în general de la generația intelectualilor dintre cele două războaie mondiale? Că puterea politică trebuie apropiată dacă nu de intelectuali cel puțin în mare măsură pe o cale intelectuală!

13 februarie 1979

Îmi dau tot mai bine seama că sociologia lui Pareto nu este — cum ni se creează adesea impresia de către unii — nici demodată și nici mediocră ca valoare științifică. Dimpotrivă, într-o epocă în care știința — inclusiv cea socială — avea un status social privilegiat generat tocmai de „mlaștina” socială a începutului de secol, Pareto nu acceptă privilegiile acestui status și se ambiționează la revoluționarea științei despre societate, deși nimeni și nimic nu cred că solicitau o asemenea aventură spirituală atît de riscantă.

Este drept că sociologul italian, amenințat de propria biografie intelectuală pozitivist-scientistă și de ceea ce am numit „incongruența sa de status social”, nu numai că nu este [pregătit] pentru o „soluționare” a sociologiei, dar tentat de aceasta el aduce sociologia — cel puțin în

aparență — inapoia propriilor [parametri de științificitate achiziționați deja. Adică Pareto, de unul singur și ignorând orice ajutor, chiar și pe cele absolut necesare și existente în (...), se înșală intenționând o sociologie pe modelul economiei matematice și eșuează în tentativa de a separa sociologia ca știință de filosofie ca metafizică (non-știință).

Dacă aceasta este marea sa tragedie, bucuria izbinzii sale nu poate fi neglijată: într-o epocă a luptei pentru raționalitate socială, amenințată grav de ororile și erorile internaționalismului (chiar în Italia epoca lui G. D. 'Anunzio) Pareto este aproape de a oferi o „cale regală” sociologiei: cum poate fi constituită cel puțin la nivelul conștiinței sociale, o raționalitate care să nu lupte, ci să asimileze iraționalitatea obiectivă a lumii.

19 februarie 1979

Extraordinar vizionar a putut fi un filosof politic aristocrat ca Ortega Y Gasset, a cărui carte *La revolte des masses*, i-am citit-o recent. Într-adevăr, I. Bădescu are dreptate când spune că cea mai mare parte a elementelor filosofiei și sociologiei Școlii de la Frankfurt este prefigurată de gândirea lui Gasset. Aceasta dovedește încă odată cât de labile sînt extremele care ne fac totuși să caracterizăm tipuri de filosofii reacționare și revoluționare în clase opuse.

Pe de altă parte este adevărat (și cazul discutat mai sus este un argument în acest sens) că extremele se ating inclusiv în ceea ce privește creația filosofică și sociologică. Căci, mai aproape de Marx (de sociologia lui) a fost, în perioada marilor alternative sociologice la gândirea lui Marx, nu un sociolog evreu și angajat față de valorile democrației, ca Durkheim și nici măcar un sociolog care s-a născut pe solul filosofiei germane ca Max Weber, și acesta din urmă și Durkheim neputînd fi caracterizați ca sociologi reacționari, ci, cel mai aproape de Marx a fost cel care s-a situat la extrema sociologiei marxiste, reacționarul Vilfredo Pareto!

24 februarie 1979

Că inteligența trebuie exersată este deja un truism, dar rareori m-am convins că, cu cât ea este mai exersată în domenii mai variate ea devine mai eficientă, sau, cu alte cuvinte, mai practică. Dar utilitatea nu este, în fond, criteriul real al adevărului, de unde critica pragmatismului. Cred că pragmatismul a fost și rămîne, de aceea, un curent ideologic „de campanie”.

Adică, corespunzător epocilor istorice „nefericite”, ale avîntului sau construcției, utilitatea este regina lumii, căci ceea ce este evaluat este ceea ce slujește supraviețuirii. Dar odată ce apele s-au liniștit problema nu mai este de a rămîne o piatră pierdută de șuvoiul deslănțuit al apelor ei, de a-ți găsi un loc strategic în noul loc acumulat. Ceea ce înseamnă că apar alte valori sociale, de utilitate ultimă egală, căci este la fel de util cel care caută să mențină apa între malurile cîștigate, ca și cel ce caută lărgirea lor, descoperirea unor noi lagune. Ceea ce înseamnă că non-conformismul trebuie nu numai admis dar mai ales menajat, căci el caută soluțiile de perspectivă, în timp ce conservatorul le găsește pe cele de rezistență minimă, dar, desigur, mai actuală.

25 februarie 1979

Situații sociale extraordinare ne pun în situații individuale extraordinare, apreciate după aceea ca tragice, nefericite și conjuncturale. Nefericirea noastră este doar că modelele care ne sînt puse la dispoziție sînt atît de înalte și atît de aproape în același timp, încît tuturor le par cu totul realizabile. Segmentarea socială pe care a propus-o feudalismul avea astfel o funcție terapeutică teribilă: ea ferea de angoase și nefericire. Burghezia a generat deruta, pe care societatea de masă a amplificat-o demențial (vezi capitolele lui C. W. Mills, omul robot, panica de statut, robotul vesel etc.).

Nu mai știm cum să trăim, dar știm că am putea trăi ca X, reprezentînd un model adesea unanim acceptat. Cum pot oamenii construi modele intermediare adecvate ale propriei spețe de viață — devine o chestiune nu teoretică, ci practică, căci, de exemplu, ca doctor rural nu mai poți aspira la viața urbană mondenă, spre care azi tînjesc de la țaran la intelectual. Teribilă amestecătură socială a produs socialismul mai ales...

26 februarie 1979

„*Understanding Everyday Life*”, editată de J. D. Douglas, este interesantă dar monotonă. Ce se poate face din sociologie? O conștiință (științifică) a vieții și activității fiecăruia? dar premisa etnometodologiei este că — vrînd-nevrînd — fiecare ne construim o teorie sociologică proprie. Or, din moment ce această teorie este, cel mai adesea, eficientă, omul de pe stradă, nu mai are nevoie de „sociologie ca știință, decît ca de un simplu lux și numai dacă are timp și curiozitate.

Prin urmare, ea va rămîne să fie utilizată tot de cei ce vor să manipuleze viețile/comportamentele celorlalți și deci strigătul de revoltă al „existențialistilor” în sociologie este o furtună într-un pahar cu apă. Sociologia a fost și va rămîne esențialmente manipulativă, pentru că astfel este conștiința și atitudinea față de lume și viață a omului modern. În societățile contemporane nu poate exista o altă alternativă: ești ori pentru ordine, ori împotriva ei. Tragedia „noii sociologii” este că nu știe pentru ce/cine este.

27 februarie 1979

În ce mod altfel decît prin „tatonare” pot fi rezolvate relațiile tensionale dintre generații? Niciodată o rezolvare radicală n-a fost definitivă, căci totdeauna fie că vechea generație s-a adaptat la noile imperative, caz îndeobște mai rar, fie că noua generație s-a asimilat celei dinainte, restructurînd în cele din urmă unele cadre ale vechiului comportament.

La scară macrosocială această dificultate apare ca o permanentă eriză de creștere generațională, fiecare nouă generație simțindu-se numai pe sine dezorientată și revendicînd istoria ca făcînd-o pentru prima dată. Cazul este cu totul special — iată, special! — cînd este vorba deci de generația noastră. Căci, cel mai adesea simțim că vechea generație este compromisă istoricește — dar care veche generație nu este astfel? — și

orice contact cu ea ne-ar zdruncina propriile credințe, convingeri și idealuri revoluționare. Dar ce avem noi de făcut acum decât să perfecționăm credințele și idealurile revoluționare ale părinților noștri?

Tochmai pentru că punctul de clivaj cu ei este greu definibil pentru situația noastră, sfârșim sau vom sfârși prin a fi mai puțin revoluționari decât ei, spiritul de chiverniseală, mic-burghez, pe care ei l-au dezvoltat în ultimele două decenii, devenind atitudinea noastră normală și factorul esențial al propriei noastre alienări sociale pe care o simțim cu atîta presiune, tocmai pentru că noi constituim una din puținele generații din istorie care n-a încercat în nici un fel sentimente autentice revoluționare. De aceea cred că facem parte, prin naștere și evoluție socială, dintr-o generație „pierdută”.

1 martie 1979

J. D. Douglas (și alții) au dezvoltat o concepție originală privind *retorica științei*. Nu știu deocamdată la ce se rezumă, dar este destul că, prin înșiși termeni, se recunoaște că orice creație științifică, născîndu-se pentru a sluji, a fi utilă (Gorfinkel), este în cele din urmă manifestabilă public, această manifestabilitate fiind și criteriul său de validitate științifică, de obiectivitate (D. Zimmerman). Prin urmare, criteriul practicii ca criteriu al adevărului nu este respins și nici admis, dar nici ignorat. El este tradus în limbajul filosofic pragmatist și, în această formă, supus unei inducții fenomenologice. Praxisul, ca practică economică, socială și politică a claselor sociale, definibile istoric, devine „practici” ale indivizilor angajați în contexte situaționale caracterizate prin unicitate și irepetabilitate. Și nu mai avem, la Gorfinkel ca și la Schultz de altfel, vreo șansă de a generaliza în afara tipificărilor produse în procesele sociale ale creării unei ordini sociale, tipificări care sînt reprezentative însă nu atît la nivelul ordinii sociale cît și la nivelul metodologiei acțiunii/acțiunilor actorilor pentru a-și face propriile scopuri, dorințe, comportamente plauzibile din punct de vedere rațional. Studiul acestei metodologii revine sociologiei, de unde noua știință — sociologia metodologiei, sociometodologia sau, pentru că termenul de sociologie este oarecum compromis și fiindcă situația studierii metodologiei acțiunilor în viața cotidiană este analogă investigației pe care o face etnograful în comunitățile primitive, sau încă, pentru că această metodologie se prezintă sub forma unui *folclor* (Zimmerman), numele noii orientări sociologice este *etnometodologia*.

5 martie 1979

Am terminat lucrarea „*Istoria sociologiei românești*” (cu Șt. Costea), 77 pagini dactilografiate, care urmează să apară în limba engleză la Editura Științifică și Enciclopedică. Lucrarea nu este rău scrisă — de altfel am constatat acum că este scrisă 85% de mine — și cred că poate spune ceva. Mai puțin reușit este capitolul al doilea, pe care l-aș rescrie cu totul acum. De altfel și celelalte capitole pot fi serios îmbunătățite... dar acum este prea tîrziu, trebuie predat la Editură și nici nu știu bine ce se va întîmpla cu el.

Problema care mă preocupă este să scriu o carte, nu mai mare de 100 de pagini, de istoria sociologiei. Aș face capitolele :

1. Geneza sociologiei 10—15 pagini
2. Pozitivismul în sociologie (A. Comte) — 10 pagini
3. Evoluționismul (H. Spencer) — 10 pagini
4. Sociologia clasică a lui E. Durkheim, V. Pareto și M. Weber — 20 pagini
5. Sociologia americană interbelică — 10 pagini
6. Structuralismul funcționalist — 10 pagini
7. Curente și tendințe în sociologia contemporană (mai ales americană) — 15 pagini

Ar ieși aproximativ 90 pagini. N-ar fi greu de scris și cred că n-ar ieși nici o lucrare proastă și nici lipsită de interes. Dar?...

7 martie 1979

Un sentiment nefast a început să mi se strecoare în atitudini și mentalitate de la o vreme : dacă uneori mă îndoiam sincer că pot face realmente ceva în profesia mea, acum am început să cred că sînt mai bun decît foarte mulți dintre ceilalți. Și pe ce bază ? Și nu numai atît : mă cred capabil de lucruri cu totul și cu totul deosebite în sociologie și filosofie, cu toate că știu prea bine cîte goluri serioase am în bruna de cultură pe care am strîns-o. Și totuși uneori cred că un asemenea sentiment nu este totdeauna nefast : el te îndeamnă uneori la nebunii și grandomanii (sau avîntări) spirituale ale căror rezultate pot fi fericite uneori !

10 martie 1979

A doua discuție „dură” cu Vivi în mai puțin de două luni în anu acesta. Nici nu mai știu din ce a început... Și totuși astea nu contează dacă eu cred și acum ca totdeauna — și sînt convins că asta crede și a crezut și ea — că ne iubim mai mult decît trebuie pentru a „depăși” aceste mici incidente.

Cred că într-adevăr uneori ne certăm pur și simplu pentru că trăim oarecum despărțiți, iar acum, din ce în ce mai mult, pentru că asupra ei plutește, ca sabia lui Damocles, concursul pentru secundariat. Doamne, cum ne-am legat orbește de această șansă !

19 martie 1979

Am venit la Măgura cu Vivi. Oana a început să meargă la grădiniță și : azi am avut prima emoție și o strîngere de inimă cînd m-am dus s-o iau : era cu ceilalți copii și învățau un joc. Strîngerea de inimă a fost cînd mi-am dat seama că a intrat deja într-un mecanism de înregimentare în care va fi obosită un sferit de viață : școala. Și cît de puțin ne hotărîm noi să înțelegem că școala nu trebuie să devină o fabrică de cărămizi, toate absolut la fel, și care nu pot fi nimic decît puse una peste cealaltă.

Să-i lăsăm pe copii să-și dezvăluie individualitatea și să folosim aceasta pentru a nu-i mai tortura la nesfîrși. Să le facem manuale care să le placă la fel cum le plac cărțile de povești și de colorat, cu toate și felurite situații de viață. Să nu-i facem infanteriști și buni doar pentru a se supune. Să-i educăm pentru a fi comandanți, fără teama că nu vor mai avea astfel pe cine conduce.

Specificul național în educație afirmă într-adevăr principiul practicii sau muncii, dar aceasta din urmă să nu devină opusul ei: principiul robiei. Să facem astfel pentru ca, obsedați de ideea de a-i obișnui pe copii cu munca, să nu ajungem să reușim a-i face să urască munca.

Șansa noastră pentru toate acestea este de a le lăsa copiilor *frumosul*: căci restul vine de la sine!

20 martie 1979

Într-adevăr, H. H. Stahl are dreptate: analiza lucrării lui E. Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, este un excelent material de exercițiu pentru seminariile de Istoria sociologiei.

Azi m-am hotărât să fac seminarul la această lucrare pe baza unui chestionar de 15 întrebări pe care să le aplic studenților. Cred că este o formă utilă, modernă și eficientă de a face seminarii și că această metodă poate fi folosită mai des decât se face — sau nu se face — la noi.

7 aprilie 1979

Voiam de mult să notez volumul mare de timp pe care-l consum — zadarnic — pentru mașină. În anul care a trecut, de când am mașina, cred că am pierdut, puse una peste alta, zile care însumează două luni, unele dintre aceste zile consumându-mă nervos cu totul nepotrivit și multe dintre zilele sacrificate în dauna lecturii, muncii profesionale etc.

În al doilea rând, în afară de zilele când o curățesc, niciodată n-am avut satisfacțiile pe care se spune că ți le dă acel „do yourself”, după care occidentalii sînt acum înnebuniți, și căruia, de scurtă vreme am început să-i simt și eu gustul.

În al treilea rând, mașina mi-a economisit totuși timp, pe care l-aș fi pierdut cu drumurile spre Măgura și înapoi la București, dar raportul cu timpul consumat pentru mașină este încă prea mic.

Este drept, în al patrulea rând, că mașina ne-a ajutat, pe mine și pe Vivi, să fim mai mult împreună, dar la costurile de timp, relații, pierderi intelectuale și financiare acest ajutor este încă mic.

8 aprilie 1979

Oana a fost bolnavă — a avut febră mare cu frisoane și am fost speriați foarte tare. Am văzut încă odată care este și cât este de mare măreția semnificației unui copil în viața noastră. Căci m-am întrebat adesea dacă un copil nu devine el însuși un obiect de care egoismul nostru nu se mai poate dezlipi. Și chiar de-ar fi așa, ce singur egoism poate să se înalțe din întunericul adîncimii sale singulare și rea decât cel legat de a face un om, un om despre care nu știu desigur decât atât de puține lucruri în ceea ce privește viitorul.

Iar „necazurile” mici pe care el ni le poate face acum sînt tot atîtea etape ale unor bucurii pe care nu încetăm să le căutăm, să le găsim, să le sperăm niciodată.

Într-o lume în care rosturile sînt greu sesizabile și, mai ales, greu încadrate în acțiunea noastră, copilul nu este o supapă, nu este o cale de salvare, este singurul nostru rost palpabil, uman și cald!

22 aprilie 1979

Azi ne-am strâns eu toții la Purani : am vrut să-l mai facem odată și pe tata să se simtă bine. Și cred că am reușit în mare. Esențial este ea, în haosul social care ni se oferă, să nu ne pierdem rădăcinile noastre istorice țărănești, să nu ne aventurăm împotriva firii noastre și să ne conservăm credința rurală a cumpătării și demnității. Dar cine garantează perenitatea tuturor acestor forme tradiționale? Experiența occidentală a arătat clar cum aceste forme istorice tradiționale ale culturii au fost devastate. Cine poate garanta că același lucru nu se poate întâmpla și la noi? Faptul că avem în față experiența lor? Că ne-o oferă gratuit, singurul tezaur oferit azi fără nici un ban? Dar sintem noi oare dispuși să ținem cont de această experiență? Sau măcar avem bunul simț să luăm ceea ce ni se oferă, să trimitem oameni în Franța sau Italia și să studieze aceste experiențe? Nu!

28 aprilie 1979

Am inseris-o pe Vivi la concursul de la Institutul Cantacuzino. Sînt 10 candidați pe cele trei locuri anunțate și se pare că bătălia va fi din cele mai grele... Vivi s-a montat atît pentru concursul ăsta încît un nenorocit eșec ar avea pentru ea urmările cele mai grave; și nu numai pentru ea, căci și eu am început să visez deja la ce va fi după succes...

29 aprilie 1979

Am petrecut dimineața unblînd încolo și încioace, fără să-mi gă-sesc liniștea. Mă preocupă tot mai mult examenul pe care trebuie să-l dea Vivi. Tensiunea este enormă și suferința așîșderea. Vivi e mai ner-voasă ca oricînd, tremură în permanență și nu știe ce să facă, în afară de a „toci” nebunește manualele și cursurile. Mă ocup de Oana, dar gîndul meu este tot acolo : ce să facem, încotro s-o luăm, pe cine să gă-sim etc. Titi Borțun îmi spunea că Ion Popescu i-a zis, cu cinism, că ma-rea greșală a vieții mele am făcut-o cînd nu m-am însurat cu o evreică. Ce prostie... De ce? Cum poate spune asta tocmai unul ca el? Ce sintem, niște mărfuri al căror preț ne e rușine să ni-l afișăm? Prețul meu — dacă sînt luat ca marfă — este extrem de mare, pentru că pre-țul meu sînt eu ! Adică nu vreau să mă „măsor” cu nimeni așa : prefer să sufăr, să aleg căile cele mai grele dar trebuie să nu mă calc în pi-cioare niciodată, pentru nimic. Sînt prea sărac — eu și ai mei — pentru a-mi permite luxul de a mă vinde pină și pe mine !

30 aprilie 1979

Azi am terminat lucrarea pentru volumul „Sociologie românească contemporană”, în prima formă. Sînt 80 de pagini, la care se adaugă vreo 10—15 tabele nu dintre cele mai simple. În ansamblu încerc să cred că n-am spus numai banalități, ba mai mult, că multe lucruri scrise acolo sînt și pot fi luate ca interesante. Rămîne s-o finisez, să-i dau o aură de „operă”, să-i bag nu citate, dar măcar niște trimiteri bibliografice și s-o înaintez spre lectură lui Șt. Costea.

Nu prea mai am răbdare să lucrez din cauza tensiunii în care trăiesc și voi trăi pînă după 22 mai, cînd va da Vivi examenul, adică mi se pare că voi pierde și luna asta. Cum fugе timpul de sub mine lăsîndu-mă tot mai vizibil fără un teren solid sub picioare ! În acest timp unii își vor susține, probabil, tezele de doctorat, iar eu care nu mizez decît pe performanțele mele intelectuale, pierd timpul ! Ce ciudat . . .

2 mai 1979

O zi aproape pierdută : dimineața am încercat să lucrez ceva, dar nici Oana și nici eu nu ne-am îndurat să nu ne jucăm. Numai că ea, s-ar părea că, n-are atîta nevoie de mine pe cît am eu nevoie de ea. Caută mai mult compania copiilor de pe stradă decît pe a mea. Cîred, uneori, că nu sîntem prea tare legați unul de altul, că a început să simtă despărțirea noastră săptămînală și — ca orice copil — o tratează ca pe un fapt dat, pe care nu-l pune la îndoială dar care, tocmai pentru că e atît de puternic în mintea ei, acționează și are consecințe psiho-afective asupra percepției prin care ea mă contactează.

5 mai 1979

Un interviu interesant publică „Luceafărul” cu poetul Gheorghe Tomozei (interviu luat de Iulian Neacșu). După ce spune sincer că va face tot ce se poate pentru a rămîne măcar cu o poezie în manualele școlare de literatură, Gh. Tomozei nu se arată foarte impacientat de ierarhiile literare construite azi la noi, declarîndu-se un om care știe să rabde și mai ales să aștepte și povestește în final următoarea anecdotă : „Eram, zice Gh. Tomozei — tînăr poet fiind („Pasărea albastră”, primul său volum de poezii îi apare la 17 ani numai), vecin de cartier cu marele G. Călinescu. Seara, cînd mă întorceam acasă, eu, vai, cîte iubite de-o seară, uneori, zăream la geamul său, pe G. Călinescu la masa de lucru. Mă cutremuram de atîtea ori cînd fericirea îmi împlinea această dorință. Într-o noapte mă întorceam spre dimineața acasă și m-am oprit în piața cartierului, împodobită pentru Ziua Recoltei care tocmai începea. În piață era o piramidă de mere, frumos construită, cînd, lîngă ea a apărut Călinescu. Avea în mînă un baston, s-a uitat la ea și a vîrît apoi bastonul în baza ei : merele s-au risipit și au umplut strada întregă, iar Călinescu, înaintea disperării celui care, cu trudă, făcuse piramida, a zimbit și l-a despăgubit bine pe respectivul. A plecat pe urmă !”

De ce a făcut-o oare Călinescu ? Pentru că nu-i plăceau piramidele, sau pentru că n-avea încredere în cei ce le făceau ?

6 mai 1979

„Istoria civilizației române moderne” (1924—1925) pare a fi încercarea sociologică amatoare a esteticianului și marelui nostru istoric literar Eugen Lovinescu, pentru a polemiza cu lucrarea „Spiritul critic în cultura românească” a unuia dintre rivalii săi, G. Ibrăileanu. Citind acum volumul al doilea al lucrării lui Lovinescu, mi se pare că ea este mai mult decît atît : este autolămurirea sociologică a unei atitudini — cunoscute de altfel -- față de literatura și direcția evoluției ei în România. Lovinescu voia să vadă dacă cercetarea obiectivă a istoriei societății noastre

revendică ori nu o schimbare în creația ei literară ca cea pe care o propunea — și mai ales încuraja — el însuși în cenacul și revista „Sburătorul”.

Dar el nu convinge, și nu poate să convingă, pentru că toți cei cu care polemizează — și tocmai el arată ce urmează — aveau pe lângă experiența lor culturală și inteligența socială, o dimensiune eu totul esențială : aceea de a fi români legați prin sînge de acest pămînt nu totdeauna fericit. Misticismul național sau țărănesc, pe care el i-l reproșează sociologiei reacționare a lui Eminescu, era (și poate este însă) singura noastră haină care, chiar dacă n-o îmbrăcăm la sărbătoare, ne-a ținut și ne mai ține încă de cald !

12 mai 1979

„Luceafărul” publică azi însemnările lui V. Netea — „*L-am cunoscut pe Arghezi*” — în care dezvăluie natura cu totul deosebită a relațiilor dintre Tudor Arghezi și marele Iorga. Acesta din urmă l-a scos din pușcărie pe Arghezi în 1919 (condamnat împreună cu I. Slavici pentru a fi colaborat în perioada războiului la niște ziare germanofile) și-l invită pe poet să colaboreze la „Neamul Românesc”, Arghezi nu s-a dus niciodată și, prin Georgescu-Cocoș sau chiar el însuși, Iorga a început să-l atace (poetul pornografic). Arghezi a răspuns în stilul său pamfletar și relațiile dintre cei doi au rămas încordate pînă la asasinarea lui N. Iorga. La moartea lui, spune Arghezi, am plîns, și pentru omul de mare cultură care dispăruse și pentru că nu reușisem să-i spun de fapt cît de mult îl iubeam și ce înaltă apreciere îi acordam”.

Ciudată și tristă poveste a relațiilor dintre oameni. De-ar fi să mai putem avea o a doua viață, altundeva, într-o altă lume...

13 mai 1979

Am petrecut duminica la Măgura și n-am avut, și eu și Vivi, ochi decît pentru Oana, pe care n-o mai văzusem de zece zile. Legătura dintre noi e foarte puternică : cred că i-a fost dor de noi. Sîntem toți trei niște tipi extrem de afectivi. Oana deci, n-a putut face excepție : îi va fi greu în viață fiind așa ? Vivi crede că da, eu nu sînt sigur. Oricum, așa este și cu greutate poate fi schimbată cît de cît... În fond, nu-și doresc toți părinții un astfel de copil ?

Căci, mărturisit sau nu, iubirea noastră față de proprii noștri copii este mai mult decît alte iubiri legate de o reciprocitate care, e drept, n-o condiționează, dar o întărește, o aprobă și o purifică...

După-masă am plecat la București : Vivi n-a mai putut rezista și la plecare a început să plîngă. Oana dormea. Doamne, cîte mici tragedii avem în fiecare clipă a vieții și cît de repede sîntem în stare să trecem peste ele. De n-ar fi speranța, hrana noastră cea de toate zilele ?

21 mai 1979

Volumul de poezii al lui Mircea Dinescu, „*La dispoziția dumneavoastră*” Editura Cartea Românească, 6,75 lei, m-a dezamăgit dar nu m-a decepționat. M. Dinescu are talent, și asta se vede de la distanță, dar, vai, e doar o impresie, Mircea Dinescu nu are cultură, nu manipulează măcar niște clișee spirituale dacă nu un tip de spiritualitate poetică ajutătoare și inspiratoare.

Se dovedește astfel încît odată — și pentru a cîta oară oare? — că simpla aprehensiune poetică este minima condiție pentru a crea estetic, iar această minimă, deși poate întreține nivelul poetic pentru o scurtă vreme și mereu într-o conjunctură determinată, sfîrșește în cele din urmă printr-o nefericită autodizolvare.

Nu vreau să fac însă un prognostic în ceea ce-l privește pe simpaticul Mircea Dinescu. Nu este exclus ca el să reziste multă vreme, nu numai pentru actuala conjunctură, este un rău de lungă durată dar mai ales pentru că sper că un talent ca al lui va găsi disponibilitățile interioare pentru a se depăși. . .

22 mai 1979

În timp ce Vivi a susținut proba scrisă la concursul de la Institutul Cantacuzino, am citit faimosul studiu al lui Gh. Zapan, „*Formula socială*”. N-aș putea spune că am fost dezamăgit pentru simplul fapt că nu-mi făcusem vreodată — ca atîția alții — mari iluzii în legătură cu noutatea lui. În orice caz, mi-a sugerat ideea unui articol cu titlul provizoriu „*Fata morgantă : formula matematică a societății*”, în care să analizez comparativ patru formule matematice ale societății : cea a lui Spiru Haret din 1910, a lui V. Pareto din 1917, a lui Gh. Zapan din 1936 deși el o revendică din 1924 — și, eventual, a lui A. Miles (Sociodinamica culturii) deși sper să găsească ceva mai apropiat pentru contemporaneitate (eventual un J. Coleman, un Galtung chiar sau poate unul din vajnicii noștri români (Mircea Malița?)

25 mai 1979

Am citit azi „*Jurnalul politic*” (1939—1941) al Marthei Bibescu, pe care l-au tradus din franceză (în care a fost scris) C. Popișteanu și N. Minei. Avem în față activitatea de doi ani a unei patriote care lupta pentru țara ei într-un context proiectat cultural și spiritual foarte precis : cel al concepției raționalist-pragmatice a civilizației și culturii anglo-saxone.

Ca mulți intelectuali „umblați” ai României, Martha Bibescu și soțul ei, George V. Bibescu, neam de domnitori patrioți, dar mai ales luminați, n-au stat vreodată deoparte, deși activitatea lor, mai ales a ei, nu se poate spune că a fost dintre cele mai evidente. Martha Bibescu a practicat mai ales o diplomatie internațională (și nu un spionaj internațional, cum s-a spus) foarte neoficială dar foarte eficientă. Cei doi ani „desfrunziți” în acest jurnal cuprind activitatea diplomatică a unei femei care n-a preocupat osteneala fizică, intelectuală și morală pentru ea, slujind valorile concrete ale unui tip de civilizație — cea engleză — să încerce mereu a aduce beneficii pentru o societate românească pe care o voia în urma și pe drumul pe care mergea Anglia.

Sînt, în acest jurnal, multe amănunte interesante, unele inedite despre personalități ale epocii, dintre cele de primă mărime, ca W. Churchill, regele George al Greciei, Carol al II-lea al României, Chamberlain, Göering și mulți alții, cu care autoarea, cum spune ea însăși, a mîncat, a stat lingă ei la mese și recepții, s-a plimbat, a discutat, s-a confesat, conștientă în același timp de rolul politic mondial al fiecăruia dintre ei și mereu atentă la poziția lor față de țara noastră : România.

După aceea, jurnalul relevă o mare scriitoare, cu un dar portretistic nu dintre cele comune, cu o luciditate de mare om politic și cu ironia unui spirit voltairian uzat de controversalele marilor capete ale vremii de atunci. Toate acestea fac din jurnal o carte care se citește cu pasiune și recunoștință !

26 mai 1979

O zi neobișnuită, O ZI MARE. Toată luna mai -- și ultimii doi ani -- am trăit cu toții sub senul unei mari tensiuni : va reuși Vivi să vină în sfârșit în București la timpul oportun pentru ea, pentru Oana și chiar pentru mine? Vivi drag s-a chinut cât a putut, a învățat mult și s-a consumat nervos și intelectual pentru cinci ani.

Azi urmează deznodământul : va susține a doua probă la concursul de la Institutul Cantacuzino și după aceea vom ști în sfârșit dacă a reușit sau nu. Am plecat dimineață împreună. Eu m-am dus la bibliotecă, unde m-am chinut pînă la ora zece și jumătate să citesc ceva din cartea lui E. Greenwood, „*Experimental Sociology*” (1945). Cu toate eforturile, după ce-am citit două capitole -- cartea nici nu este prea interesantă -- am abandonat-o și m-am învîrtit două ore pe lingă Spitalul Clinic Municipal. Mi-am mușcat buzele, simțeam apropiată starea de leșin și amețelă. Aș fi vrut atunci să fiu lingă Vivi drag.

Nu pot să spun ce a trăit ea în această jumătate de zi. Ar fi imposibil să descrie ea însăși stările prin care a trecut. Transformasem concursul ăsta într-o chestiune de viață și de moarte și, desigur, experiența ei a fost una limită. Nu cred e-ar mai putea face față în viață la încă 2-3 asemenea.

La ora 12 am știut : luase concursul. S-a descurcat minunat la ambele probe, într-o concurență nu dintre cele mai puțin tari. A avut resurse să supraviețuiască și să eștigue...

După-amiază am zburat acasă. Cea mai fericită dintre toți a fost, bineînțeles, Vivi și după aceea scumpa noastră fetiță Oana. AM SCĂPAT !